

Twentse **aanpak** schoolaanwezigheid

**Twentse
Belofte**

“

***‘Leerlingen optimaal laten
profiteren van het onderwijs dat
we in Twente bieden.’***

”

**‘Samen met elkaar
voor de toekomst
van onze leerlingen’**

**Schoolaanwezigheid
Twente**

Inhoud

<u>1. INLEIDING</u>	03

<u>2. UITGANGSPUNTEN</u>	04

<u>3. WAAROM VINDEN WE DIT BELANGRIJK?</u>	05

<u>4. DEFINITIE EN HISTORIE</u>	06

<u>5. HET PIRAMIDE RAAMWERK</u>	07

<u>6. INDELING VAN SCHOOLVERZUIM</u>	08

<u>7. BRONNEN EN REFERENTIES</u>	08

***“Elke afwezigheid
vertelt een verhaal!”***

1. INLEIDING

Samen werken aan schoolaanwezigheid in Twente

In Twente zetten we steeds meer in op het voorkomen van schoolverzuim. We doen dit vanuit de Twentse aanpak schoolaanwezigheid. Die is opgesteld én omarmd door het primair onderwijs, voortgezet (speciaal) onderwijs, de Jeugdgezondheid en de Twentse gemeenten.

Schoolaanwezigheid vraagt om samenwerking over de grenzen van scholen en sectoren heen. Door signalen vroeg te herkennen en samen passende ondersteuning te bieden, versterken we de doorgaande lijn in de schoolloopbaan van kinderen en jongeren. Zo creëren we meer kansen op een positieve en succesvolle ontwikkeling.

Een gezamenlijke aanpak is daarbij belangrijk, omdat verzuim in het ene schooljaar vaak een signaal kan zijn voor uitdagingen in een volgend schooljaar. Ook momenten waarop een leerling overstapt naar een andere school of schooltype vragen extra aandacht. Door juist op deze momenten samen op te trekken, kunnen we leerlingen beter begeleiden en schoolaanwezigheid versterken.

In de Twentse aanpak schoolaanwezigheid lees je hoe we samen verzuim zo vroeg mogelijk kunnen signaleren en aanpakken. Met als doel: jongeren zo goed mogelijk ondersteunen en hun schoolaanwezigheid stimuleren.

2. UITGANGSPUNTEN

■ Van verkenning naar verdieping

Sinds 2020 zijn in Twente de eerste stappen gezet om te onderzoeken wat “denken in schoolaanwezigheid” betekent en oplevert. In 2026 is dit thema beter bekend bij scholen en ketenpartners. We gebruiken nog steeds het Piramide-raamwerk voor schoolaanwezigheid. De uitdaging ligt nu bij het borgen van dit denken, terwijl we tegelijkertijd blijven ontwikkelen en verdiepen. Alle betrokken partijen brengen creatieve en uiteenlopende ideeën in. In Twente vinden we het belangrijk hier blijvend op te investeren en aan te sluiten bij landelijke en internationale ontwikkelingen en wetgeving.

■ Samenwerking over disciplines heen

Werken aan schoolaanwezigheid vraagt om aandacht vanuit verschillende disciplines. Het thema ligt niet alleen bij het onderwijs. Ook partners in het sociaal domein, zoals de JGZ en leerplicht, spelen een belangrijke rol, ieder vanuit hun eigen perspectief. Daarom willen we in Twente samenwerken op alle niveaus, van bestuur tot uitvoering. Ons doel is een blijvende regionale samenwerkingsstructuur voor schoolaanwezigheid. Schoolaanwezigheid is geen probleem met een snelle oplossing. Het vraagt om: lange termijn beleid, gelaagdheid, reflectie, samenwerking en vertrouwen tussen alle betrokkenen.

■ Van curatie naar preventie

Samenwerking betekent ook een verschuiving van curatie naar preventie. Het is belangrijk dat alle partners duidelijk weten wat zij kunnen bijdragen aan collectieve preventie en dit samen verder ontwikkelen. Bijvoorbeeld gericht inzetten op mentale en fysieke gezondheid. In Twente willen we de negatieve effecten van verzuim zoveel mogelijk voorkomen. Jongeren moeten optimaal kunnen profiteren van onderwijs. Als scholen pas actie ondernemen bij het bereiken van de grens van het wettelijke ongeoorloofde schoolverzuim van 16 uur in 4 weken, is er al sprake van problematisch schoolverzuim. We vinden het daarom van belang om een verminderde schoolaanwezigheid tijdig te signaleren en er op te reageren.

■ Raakvlakken met andere thema's

Schoolaanwezigheid is verbonden met thema's als kansengelijkheid en inclusief onderwijs. Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat jongeren die opgroeien in armoede of extra ondersteuning nodig hebben, meer kans hebben op aanhoudend schoolverzuim. Het is essentieel deze aandachtsgebieden te verbinden, zonder dat schoolaanwezigheid hierin volledig opgaat.

3. WAAROM VINDEN WE DIT BELANGRIJK?

Schoolverzuim kan ingrijpende gevolgen hebben voor jongeren, hun families en de bredere sociale omgeving. Voor jongeren zelf kan het leiden tot leerachterstanden, maar ook tot sociaal-emotionele problemen zoals weinig zelfvertrouwen en moeite met het aangaan van sociale relaties. Op de langere termijn kan dit bijdragen aan schooluitval, wat onder andere samengaat met werkloosheid en een slechtere gezondheid. Ook ouders kunnen zich machteloos voelen. Daarnaast heeft verzuim effect op de klas en het schoolteam: in klassen met een hoog verzuim is het individu ook vaker afwezig, moeten docenten extra ondersteuning bieden en kan dit het werkplezier beïnvloeden.

Diversiteit aan oorzaken

De oorzaken van schoolverzuim zijn daarbij zeer divers en spelen op meerdere niveaus tegelijk: bij de jongere zelf (zoals angst- of stemmingsklachten), in het gezin (zoals psychische problemen bij ouders of financiële problemen), in de sociale omgeving (zoals pesten), op school (zoals een onveilig klimaat of gebrekkige verzuimregistratie) en in de bredere context (zoals vervoersproblemen of maatschappelijke spanningen).

Deze factoren beïnvloeden elkaar voortdurend, zoals ook wordt weergegeven in het KiTeS-raamwerk, dat schoolaanwezigheid vanuit een bio-ecologisch perspectief bekijkt. [doorlink]

Schoolverzuim als complex vraagstuk

Internationaal en in Nederland wordt schoolverzuim steeds vaker gezien als een 'wicked problem': een complex vraagstuk zonder eenduidige oorzaak of oplossing. Verschillende belanghebbenden, zoals ouders, jongeren, scholen en ketenpartners, hebben vaak verschillende doelen en perspectieven. Eenvoudige beleidsmaatregelen, zoals alleen sancties inzetten, doen geen recht aan deze complexiteit en pakken de onderliggende problemen niet aan. Effectief beleid vraagt daarom om een brede, samenhangende en preventieve aanpak, waarbij alle betrokkenen samenwerken.

4. DEFINITIE EN HISTORIE SCHOOLAANWEZIGHEID

Schoolaanwezigheid is de letterlijke vertaling van School Attendance.

In zowel onderzoek als beleid krijgt dit begrip internationaal steeds meer verdieping. Het gaat hierbij niet alleen om fysiek aanwezig zijn op school, maar vooral om deelname aan en betrokkenheid bij het onderwijs. Onderwijs vindt weliswaar vaak binnen de muren van een schoolgebouw plaats, maar er bestaan ook andere vormen van onderwijsdeelname.

In Twente focussen scholen zich niet alleen op ongeoorloofd verzuim, maar ook op geoorloofd verzuim.

Dit type verzuim vormt een aanzienlijk deel van het totale verzuim. Bovendien hangen ongeoorloofd en geoorloofd verzuim vaak samen: een jongere die veel ongeoorloofd verzuimt, laat vaak ook vaker geoorloofd verzuim zien. Het begrip schoolaanwezigheid helpt ons dus om verder te kijken dan alleen het registreren van afwezigheid. Het gaat om actieve betrokkenheid en het optimaal benutten van onderwijskansen voor alle jongeren.

Twente zet in op schoolaanwezigheid

In 2020 startte Twente met het werken vanuit het perspectief van schoolaanwezigheid, gebaseerd op het Response to Intervention-model. Waar de aandacht in Nederland lange tijd vooral lag op thuiszitters en voortijdig schoolverlaten (vsv), groeit de aandacht inmiddels voor een bredere kijk op schoolaanwezigheid. Steeds meer regio's werken vanuit dit perspectief, waarbij de focus verschuift van het reageren op verzuim naar het versterken van aanwezigheid, betrokkenheid en ontwikkeling van leerlingen.

Deze ontwikkeling krijgt landelijk steun van meerdere partijen, zoals het Kennisnetwerk Schoolaanwezigheid, waarin onder andere Ingrado, NJI en het Steunpunt Passend Onderwijs samenwerken om deze benadering verder te verspreiden en te ondersteunen.

5. HET PIRAMIDE-RAAMWERK VOOR SCHOOLAANWEZIGHEID

In Twente werken we aan het versterken van schoolaanwezigheid vanuit het **Multidimensional Multi-Tiered System of Supports (MD-MTSS)**, ook wel **het Piramide-raamwerk** genoemd. Dit raamwerk bouwt voort op het Response to Intervention-model (RtI), dat eerder de basis vormde van de visie op schoolaanwezigheid.

Het Piramide-raamwerk biedt een driedelige structuur die ruimte geeft voor differentiatie tussen onderwijssectoren (zoals PO, VO en MBO en voor het verbinden van schoolaanwezigheid met thema's als fysieke gezondheid, sociaal-emotionele ontwikkeling en cognitieve ontwikkeling.

Het bestaat uit drie lagen:

1. **Universele interventies** gericht op het bevorderen van schoolaanwezigheid voor alle jongeren (laag 1).
2. **Gerichte interventies** voor jongeren of groepen met beginnend verzuim (laag 2).
3. **Intensieve, geïndividualiseerde interventies** voor jongeren met aanhoudend of ernstig verzuim (laag 3).

Binnen dit raamwerk wordt gewerkt met een datagedreven aanpak.

Door het structureel analyseren van data worden trends zichtbaar, kunnen hypothesen worden getoetst en wordt voortgang gemonitord op school-, klas- en leerlingniveau. Schoolaanwezigheid wordt hierbij uitgedrukt als percentage onderwijsdeelname: de verwachte onderwijstijd minus afwezigheid. Afwezigheid bestaat uit zowel ongeoorloofd als geoorloofd verzuim, inclusief disciplinaire maatregelen.

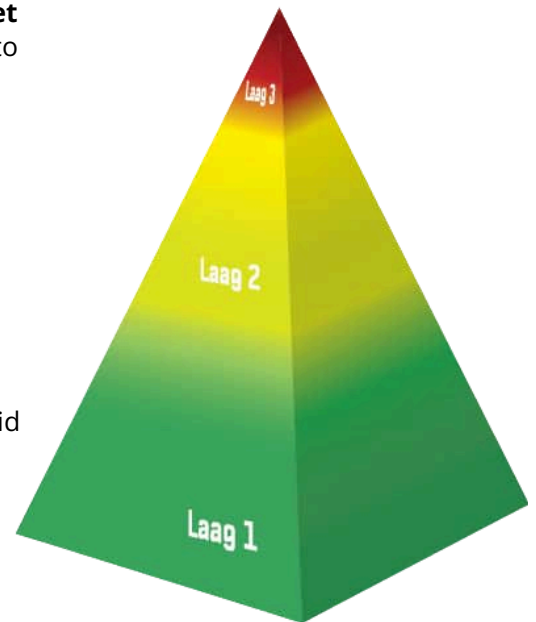
In Twente hanteren we daarbij de volgende richtwaarden:

- $\geq 95\%$ aanwezigheid: goede schoolaanwezigheid (laag 1)
- 90–95% aanwezigheid: beginnend verzuim (laag 2)
- $\leq 90\%$ aanwezigheid: aanhoudend of ernstig verzuim (laag 3)
 - vaak wordt binnen deze groep een extra grens van $\leq 80\%$ aanwezigheid gebruikt om te bepalen waar inzet van ketenpartners noodzakelijk is.

Op basis van deze analyses worden interventies ingezet die waar mogelijk wetenschappelijk onderbouwd zijn en bijdragen aan optimale ontwikkeling van jongeren binnen het onderwijs. Daarbij ligt **de nadruk op positieve en preventieve interventies**, het verkennen van onderliggende oorzaken en het versterken van vertrouwen. Eenvoudige, uniform toegepaste sanctieprotocollen (zoals standaard te laat-maatregelen) passen minder goed bij de complexiteit van schoolverzuim en voeren daarom niet de boventoon.

Om deze ontwikkeling te borgen en verder te verdiepen is het belangrijk dat er **in de regio kennisdragers actief** zijn, zoals gecertificeerde trainers die zijn opgeleid door Dr. Patricia Graczyk en Ingrado. Zij volgen de ontwikkelingen, ondersteunen implementatie van het Piramide-raamwerk en **helpen scholen bij het duiden van onderliggende oorzaken** van verminderde aanwezigheid. Daarbij staat een onderzoekende houding centraal: waarom zijn jongeren er wel, en waarom zijn ze er niet?

Dit vraagt om een benadering die is gebaseerd op nieuwsgierigheid, vertrouwen en samenwerking. Daarmee verschuift de focus van een sanctionele afspraak is afspraak-aanpak naar een duurzame, relationele benadering. Die omslag kost tijd, maar is essentieel om schoolaanwezigheid structureel te versterken.

Bron: (Graczyk, 2022)
Kearney & Graczyk, 2020)

6. INDELING VAN SCHOOLVERZUIM

De traditionele indeling in **geoorloofd en ongeoorloofd verzuim** biedt in de praktijk vaak weinig houvast. Het onderscheid is niet altijd duidelijk te maken en zegt bovendien beperkt iets over de daadwerkelijke onderwijstijd die jongeren missen.

Daarom ligt de nadruk steeds meer op **de totale schoolaanwezigheid**. Dit geeft een completer beeld van hoeveel onderwijstijd een jongere of groep jongeren daadwerkelijk volgt, waardoor eerder zichtbaar wordt wanneer er sprake is van te veel gemiste tijd. Pas daarna wordt ingezoomd op de achterliggende redenen van afwezigheid.

Schoolverzuim kent daarnaast verschillende vormen. Een veelgebruikte indeling bestaat uit vier typen: **schoolweigerig, spijbelen, schoolonthouding en schooluitsluiting**.

In eerdere visies is deze indeling aangevuld met **ziekteverzuim**, waarmee somatisch ziek zijn wordt bedoeld. Deze typologieën bieden handvatten voor het handelen, mede omdat er onderzoek en ondersteunende instrumenten, zoals vragenlijsten, beschikbaar zijn.

Voor scholen betekent registratie van aanwezigheid meer dan alleen "aanwezig of afwezig" noteren. Er wordt gewerkt met **verschillende categorieën** binnen het verzuim. Goed gedefinieerde en elkaar uitsluitende categorieën helpen om beter inzicht te krijgen in patronen en versterken de data-analyse.

Zo vraagt bijvoorbeeld afwezigheid vanwege afspraken onder schooltijd om **andere interventies** (zoals duidelijke communicatie met ouders) dan ziekteverzuim of te laat komen. Op dit moment bestaan er **nog geen landelijke of regionale uniforme richtlijnen** hiervoor, waardoor scholen ondersteuning nodig hebben bij het ontwikkelen van categorieën die inhoudelijk passend en bruikbaar zijn voor hun eigen praktijk.

7. Bronnen en referenties

De Twentse aanpak schoolaanwezigheid is gebaseerd op verschillende onderzoeken, modellen en publicaties rondom schoolaanwezigheid, verzuimpreventie en de samenwerking tussen onderwijs, zorg en gemeenten.

Via [deze link](#) vind je de referenties waarop de beschreven aanpak en ontwikkelingen zijn gebaseerd.